

Ходико Ю. Є.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права № 1
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ СПІВВІДНОШЕННЯ ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВОВІДНОШЕННЯ ТА ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВОНАСТУПНИЦТВА

Проблема дослідження об'єкта в цивільному праві є доволі складною і в той же час багатоаспектною. Однією із граней такого дослідження є співвідношення об'єкта цивільного правовідношення та об'єкта цивільного правонаступництва.

Під об'єктом цивільного правовідношення, як на законодавчому рівні, так і в науковій літературі розуміється певні матеріальні та нематеріальні блага (зокрема, речі, гроші, цінні

папери, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація) з приводу яких суб'єкти вступають в цивільні правовідносини. В той же час, об'єктом цивільного правонаступництва розглядають права та обов'язки.

Схожість об'єкта цивільного правовідношення та об'єкта цивільного правонаступництва є в тому, що об'єкт правонаступництва є різновидом об'єкта цивільного правовідношення, так як і правовідношення правонаступництва є відповідно різновидом цивільного правовідношення, яке має свою специфіку обумовлену особливим правовим режимом. Відповідно це дає підстави стверджувати, що для об'єкта цивільного правонаступництва є характерними такі ж загальні ознаки, як і для об'єкта цивільного правовідношення, що надають право розглядати його як об'єкт.

Проте, за своїм обсягом об'єкт цивільного правонаступництва є вужчим ніж об'єкт цивільного правовідношення. Об'єкт цивільного правонаступництва включає в себе тільки права та обов'язки, а об'єктом цивільного правовідношення можуть виступати також інші блага. Крім того, не всі права та обов'язки можуть виступати об'єктом цивільного правонаступництва. Зокрема, не можуть бути об'єктом правонаступництва, ті права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою ауктора. До них належать, в першу чергу, особисті немайнові права, а також право на участь у товариствах та право членства в об'єднання громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами, права на відшкодування шкоди завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, права на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати встановлені законом тощо.

Інший аспект співвідношення знаходиться в площині місця конструкції правонаступництва в механізмі правового регулювання та мети якої необхідно досягнути за рахунок цивільного обороту об'єкта цивільного правонаступництва. Можна виділити наступні випадки.

Перший випадок, коли воля суб'єктів спрямована на перехід речей як об'єктів цивільного правовідношення, що додатково спричиняє ефект переходу права власності. Сторони вступають в правовідношення (наприклад, купівлі-продажу, дарування тощо),

основною метою якого є перехід речі. Одночасно з існуванням правовідношення про передання речі, паралельно відбувається перехід прав на таку річ (право власності), що за своєю природою є об'єктом правонаступництва. В результаті, в одному правовідношенні з переходу речі у власність від однієї особи до іншої, формується складний юридичний механізм, коли фактично «паралельно» в одному правовідношенні існує два правовідношення одне головне – з передачі об'єкта цивільного правовідношення (речі), інше додаткове – обслуговуюче (правовідношення правонаступництва), що забезпечує перехід права власності на таку річ. Це пов'язано з тим, що право власності охоплює собою повне та всебічне панування особи над річчю, а тому прийнято казати, що об'єктом цивільного обороту є сама річ, а не право власності на неї. Право власності (об'єкт правонаступництва) в даному випадку виступає як елемент правового механізму забезпечення переходу об'єкта цивільного правовідношення – речі. Крім того, слід відзначити, що законодавець в ч. 1 ст. 178 ЦК України відзначає, що об'єкти цивільних прав можуть відчужуватися, переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва. Це вказує на те, що конструкція правовідношення правонаступництва і його об'єкт є певним способом, що забезпечує цивільний оборот об'єкта цивільного правовідношення.

Другий випадок, коли воля суб'єктів правовідношення спрямована на передачу прав як об'єкта (договір купівлі-продажу (ч. 1 ст. 656 ЦК України), договір дарування (ч. 2 ст. 718 ЦК України)). В даному разі, об'єкт цивільного правовідношення та об'єкта цивільного правонаступництва співпадають, до особи переходять відповідні права, що були предметом договору, що в свою чергу може створювати правовий ефект зміни сторони у цивільному правовідношенні.

Третій випадок, коли воля суб'єктів спрямована на заміну сторони у зобов'язанні, а «перехід» прав та обов'язків (об'єкт правонаступництва) є засобом досягнення такої мети. Зокрема, в зобов'язальних правовідносинах (ст. 512, 520 ЦК України) допускається можливість заміни кредитора і боржника. Така заміна відбувається шляхом «переходу» прав та обов'язків (об'єкта) від одного суб'єкта до іншого, що за своєю природою є

правовідношенням правонаступництва. Сам «перехід» прав та обов'язків не є метою учасників даного правовідношення, а лише засобом за допомогою якого сторони досягнуть мети – заміну сторони.

З викладеного можна побачити, що об'єкт правонаступництва може розглядатися як певне благо, що отримує суб'єкт і прирівнюється до об'єкта цивільного правовідношення, але і є випадки коли об'єкт правонаступництва, як і саме правовідношення правонаступництва займає додаткову обслуговуючу роль як способу переходу об'єкта цивільного правовідношення (речі) до іншої особи або заміни сторони у правовідношенні.